

# Sprawa Sierżantów: Tragiczny Epizod w Brytyjskim Mandacie Palestyny

W burzliwych ostatnich latach brytyjskiego mandatu w Palestynie żydowska grupa podziemna Irgun, pod wodzą przyszłego premiera Izraela Menachema Begina, prowadziła brutalną kampanię przeciwko brytyjskim władzom. Ich operacje obejmowały zamachy bombowe na arabskich rynkach, ataki na brytyjskie obiekty wojskowe i administracyjne oraz spektakularne porwania. Choć motywowane celami nacjonalistycznymi, wiele z tych działań — zwłaszcza tych wymierzonych w cywilów lub mających na celu zastraszenie — dziś bez wątpienia uznano by za akty terroryzmu zgodnie z powszechnie akceptowanymi współczesnymi definicjami.

Brytyjskie władze odpowiadały surowymi kontrdziałaniami, w tym aresztowaniami, procesami wojskowymi i egzekucjami schwytanych bojowników Irgunu. Jednym z najbardziej brzemiennych w skutkach epizodów tego okresu była Sprawa Sierżantów, która rozpoczęła się od wyroku śmierci na trzech członków Irgunu schwytanych podczas ucieczki z więzienia w Akce w maju 1947 roku. Uznani za winnych aktów przemocy wobec brytyjskich sił — w tym użycia materiałów wybuchowych i oporu zbrojnego — Awaszalom Hawiw, Meir Nakar i Jakow Weiss zostali skazani na powieszenie.

## Porwanie

Pomimo rosnących zagrożeń i wyraźnych ostrzeżeń wydanych przez brytyjskie służby wywiadowcze i wojskowe, ryzyko porwania przez operacyjnych Irgunu często było niedoceniane lub ignorowane przez personel w terenie. Tak stało się w przypadku sierżantów Clifforda Martina i Mervyna Paice'a, obu zaledwie 20-letnich, służących w 252 Sekcji Bezpieczeństwa Polowego Korpusu Wywiadu Armii Brytyjskiej latem 1947 roku. 11 lipca 1947 roku obaj sierżanci byli poza służbą, nieuzbrojeni i w cywilnych ubraniach. Postanowili spędzić czas w Netanji, nadmorskim mieście znanym zarówno z żydowskiej populacji, jak i działalności podziemnej. Odwiedzili kawiarnię w Netanji i nawiązali rozmowę z Aaronem Weinbergiem, żydowskim uchodźcą i lokalnym pracownikiem w brytyjskim obozie wypoczynkowym.

Sierżanci nie wiedzieli, że Weinberg działał jako podwójny agent, potajemnie związany zarówno z Haganą, jak i Irgunem. Po zdobyciu zaufania brytyjskich oficerów Weinberg zgłosił swoje spotkanie z sierżantami kierownictwu Irgunu. Organizacja szybko zmobilizowała zespół do działania na podstawie tych informacji. Operacją kierował Benjamin Kaplan, doświadczony operacyjny Irgunu, wcześniej uwolniony podczas dramatycznej ucieczki z więzienia w Akce — tego samego rajdu, za który trzech członkowie Irgunu czekali teraz na egzekucję.

Gdy Martin i Paice wychodzili z kawiarni, zostali zaatakowani i porwani przez jednostkę Irgunu. Zostali przewiezieni w ukryte miejsce: fabrykę polerowania diamentów w Netanji, przekształconą w prowizoryczne miejsce detencji. Tam zamknięto ich w ciasnej, hermetycznej podziemnej celi, utrzymując przy życiu przez osiemnaście dni ograniczonymi zapasami butlowego tlenu, jedzenia i wody. Warunki fizyczne były okrutne, ale element wojny psychologicznej był równie potężny: porwanie było celową taktyką mającą zmusić brytyjskie władze do ponownego rozważenia planowanych egzekucji więźniów Irgunu. W tym sensie porwanie było zarówno groźbą odwetu, jak i strategicznym narzędziem nacisku.

## Negocjacje w sprawie zakładników

Motywy Irgunu było wykorzystanie sierżantów jako karty przetargowej, by powstrzymać egzekucję trzech bojowników Irgunu — Awaszoma Hawiwa, Meira Nakara i Jakowa Weissa — schwytanych podczas ucieczki z więzienia w Akce w maju 1947 roku. Trzej zostali skazani za nielegalne posiadanie broni i zamiar wyrządzenia szkody, a ich wyroki śmierci potwierdzono przez brytyjskie władze 8 lipca. Irgun wydał publiczną groźbę: jeśli egzekucje zostaną przeprowadzone, Martin i Paice zostaną powieszani w odwecie.

Gdy wieści o porwaniu się rozchodziły, nasiliły się wysiłki na rzecz uwolnienia sierżantów. 17 lipca brytyjscy posłowie Richard Crossman i Maurice Edelman publicznie zaapelowali o ich uwolnienie, wsparci przez inne prominentne osoby i zwykłych obywateli. Ojciec Mervyna Paice'a napisał wzruszający list do Menachema Begin, błagając o życie syna. List dotarł do Begin za pośrednictwem pracownika poczty związanego z Irgunem, ale Begin odpowiedział zimno w audycji radiowej na tajnej stacji Irgunu *Kol Tsion HaLokhemet*: „Musicie zwrócić się do swojego rządu, który pragnie ropy i krwi”.

Tymczasem brytyjskie służby wywiadowcze i bezpieczeństwa rozpoczęły intensywną operację, by zlokalizować i uratować zakładników. Na podstawie doniesienia przeszukano fabrykę polerowania diamentów w Netanji, ale misja się nie powiodła. Sierżanci byli trzymeni w ukrytej hermetycznej podziemnej celi — szczegół, który czynił psy tropiące i standardowe metody poszukiwań bezużytecznymi.

W obliczu rosnącej presji publicznych apeli, moralnego ciężaru potencjalnego odwetu i niepodważalnej pilności sytuacji brytyjskie władze pozostały niewzruszone. Zgodnie z wieloletnią polityką ni negocjowania z terrorystami, zdecydowały się przeprowadzić egzekucje zgodnie z planem. 27 lipca Palestinian Broadcasting Company ogłosiła, że Hawiw, Weiss i Nakar zostaną straceni 29 lipca. 29 lipca 1947 roku Hawiw, Nakar i Weiss zostali powieszani w więzieniu w Akce.

## Morderstwa i ich makabryczny epilog

Wściekły z powodu egzekucji Menachem Begin rozkazał natychmiastowe zabicie Martina i Paice'a. Wieczorem 29 lipca sierżanci zostali straceni w akcie, który można opisać jedynie jako celowo okrutny i symboliczny. Operacyjni Irgunu użyli drutu fortepianowego do powieszenia. Metoda gwarantowała powolną i bolesną śmierć — ponury kontrast z

szybkim opadnięciem brytyjskich szubienic. Wybór był bezpośrednim kontrapunktem dla brytyjskiego stylu egzekucji — obliczoną brutalnością mającą przekazać wiadomość.

Po morderstwach Irgun przetransportował ciała do odosobnionego gaju eukaliptusowego w pobliżu Netanji. Tam ciała zostały powieszone na drzewach, twarze zakryte bandażami, koszule częściowo zdjęte i ułożone tak, by podkreślić ich bezbronność i upokorzenie. By spotęgować szok i uniemożliwić szybkie odzyskanie, Irgun umieścił minę kontaktową pod ciałem sierżanta Martina. To uzupełnienie przekształciło miejsce znalezienia w śmiertelną pułapkę.

Ostatnim aktem tej operacji propagandowej była manipulacja mediami. Irgun anonimowo skontaktował się z gazetami w Tel Awiwie, podając lokalizację ciał. 31 lipca brytyjscy żołnierze w towarzystwie dziennikarzy odkryli ciała. Scena była przerażająca: zwłoki sierżantów, czarne i zakrwawione, zwiisały z drzew, z przypiętymi komunikatami Irgunu oskarżającymi mężczyzn o „przestępstwa antyżydowskie”. Kapitan D.H. Galatti, po sprawdzeniu terenu, zaczął odcinać ciało Martina nożem przymocowanym do kija. Gdy ciało spadło, mina eksplodowała, rozrywając zwłoki Martina, okaleczając ciało Paice’a i raniąc Galattiego w twarz i ramię. Makabryczne obrazy uchwycone przez prasę zszokowały świat.

## Globalne potępienie i brutalne odwety

Egzekucja sierżantów Clifforda Martina i Mervyna Paice’a przez Irgun wywołała falę odrazy w Wielkiej Brytanii i poza nią. Okrutna natura morderstw, w połączeniu z ich symbolicznym timingiem i nieugiętą postawą Irgunu, wywołała powszechne potępienie w kręgach politycznych, medialnych i publicznych.

W brytyjskiej prasie reakcja była szybka i ostra. *The Times* uchwycił narodowy nastrój w mocnym artykule redakcyjnym:

„Trudno oszacować, jaką szkodę wyrządzi sprawie żydowskiej nie tylko w tym kraju, ale na całym świecie, zimnokrwiste morderstwo dwóch brytyjskich żołnierzy”.

Podobnie *The Manchester Guardian* potępił morderstwa jako jedne z najbardziej ohydnych aktów w historii współczesnej przemocy politycznej, porównując je do nazistowskich okrucieństw.

W Wielkiej Brytanii reakcja wykraczała poza retorykę. W weekend świąteczny sierpnia 1947 roku w kilku miastach wybuchły antyżydowskie zamieszki. Liverpool, Londyn, Manchester i Glasgow doświadczyły ataków na żydowskie sklepy, domy i synagogi. Wybijano okna, plądrowano budynki, nękano żydowskie społeczności — najgorsza przemoc antysemita w Wielkiej Brytanii od dekad. Pojawiły się graffiti z przerażającymi hasłami, takimi jak „Żydowscy mordercy” i „Hitler miał rację”.

Tymczasem w Palestynie reakcja nie mogła być bardziej odmienna. Irgun, zamiast wyrażać skruchę, chwalił się morderstwami, przedstawiając je jako uzasadniony akt oporu

wojennego. W swojej podziemnej prasie publikował śmiało oświadczenia, takie jak:

■ „Nie uznajemy jednostronnych praw wojennych”.

To oświadczenie odzwierciedlało szerszą postawę ideologiczną Irgunu: Wielka Brytania nie miała moralnego autorytetu do egzekwowania prawa ani dyktowania warunków konfliktu. Dla nich powieszenie sierżantów nie było przestępstwem, lecz obliczoną akcją odstraszącą i buntowniczą — odpowiedzią na postrzeganą brytyjską opresję i niesprawiedliwość. W tym ramach moralna legitymizacja nie była definiowana przez prawo międzynarodowe czy uniwersalne zasady, lecz przez postrzeganą słuszość ich narodowej walki. Ten sposób rozumowania — przedstawianie brutalnych odwetów jako oporu wobec nielegalnej potęgi okupacyjnej — znajduje echo w retoryce późniejszych ruchów militarnych, takich jak Hamas, który podobnie uzasadnia przemoc jako działania obronne wobec postrzeganej zagranicznej dominacji i systemowej niesprawiedliwości.

Jednak choć działania Irgunu zdobyły podziw w niektórych kręgach syjonistycznych jako wyraz niezłomnej narodowej determinacji, wywołały również głęboki moralny niepokój w szerszej społeczności żydowskiej i oburzenie za granicą. Opinia międzynarodowa, zwłaszcza w Wielkiej Brytanii i USA, gwałtownie odwróciła się od sprawy syjonistycznej, teraz kojarzonej z terroryzmem, a nie wyzwoleniem. Sprawa Sierżantów ujawniła zatem niebezpieczny paradoks, który wciąż prześladowe ruchy nacjonalistyczne i powstańcze: te same działania, uważane za heroiczne akty oporu przez jedną stronę, mogą być postrzegane jako niewybaczalne okrucieństwa przez drugą. To oświadczenie odzwierciedlało szerszą postawę ideologiczną Irgunu: Wielka Brytania nie miała moralnego autorytetu do egzekwowania prawa ani dyktowania warunków konfliktu. Dla nich powieszenie sierżantów nie było przestępstwem, lecz obliczoną akcją odstraszącą i buntowniczą — odpowiedzią na postrzeganą brytyjską opresję i niesprawiedliwość.

## **Dziedzictwo i znaczenie historyczne**

Sprawa Sierżantów stanowiła decydujący punkt zwrotny w rozpadzie brytyjskiego panowania w Palestynie. Zaledwie kilka miesięcy po brutalnych morderstwach sierżantów Clifforda Martina i Mervyna Paice’a brytyjski rząd formalnie powiadomił ONZ o zamiarze zakończenia mandatu. Dekady obciążeń administracyjnych, eskalującej przemocy i rosnących kosztów politycznych uczyniły dalszą kontrolę nie do utrzymania. Kampania Irgunu — kulminująca w publicznej egzekucji brytyjskich żołnierzy — nie tylko zadała głęboki cios brytyjskiemu morale, ale także zademonstrowała granice imperialnej władzy wobec nieustępliwego powstania i międzynarodowego nadzoru.

W listopadzie 1947 roku ONZ przegłosowała plan podziału, który dzieliłby Palestynę na oddzielne państwa żydowskie i arabskie, z Jerozolimą pod kontrolą międzynarodową. Propozycja przyznała około 55% ziemi państwu żydowskiemu, choć Żydzi stanowili wówczas zaledwie około jednej trzeciej populacji i legalnie posiadali tylko 7% terytorium. Decyzja została entuzjastycznie przyjęta przez wielu Żydów i gwałtownie odrzucona przez państwa arabskie oraz palestyńskie przywództwo arabskie, torując drogę do wojny domowej, a ostatecznie do wojny na pełną skalę.

Żaden panujący brytyjski monarcha nigdy nie odwiedził Państwa Izrael. Choć członkowie rodziny królewskiej odwiedzili kraj w ostatnich latach, królowa Elżbieta II, która panowała przez siedemdziesiąt lat, nigdy nie postawiła stopy na tej ziemi — pominięcie często interpretowane jako subtelny, ale trwały wyraz nierozwiązanych napięć dyplomatycznych zakorzenionych w bolesnych ostatnich latach brytyjskiego panowania.

Sprawa Sierżantów pozostaje zatem nie tylko momentem szokującej przemocy, ale także historycznym punktem zwrotnym — gdzie imperium upadło, dyplomacja zawiodła, a rozpoczął się nowy, niestabilny rozdział w historii Bliskiego Wschodu.

## Bibliografia

- Bell, J. Bowyer. *Terror Out of Zion: The Fight for Israeli Independence*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1996.
- Horne, Edward. *A Job Well Done: A History of the Palestine Police Force, 1920–1948*. Palindia Press, 1982.
- Morris, Benny. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881–1999*. New York: Vintage Books, 2001.
- Segev, Tom. *One Palestine, Complete: Jews and Arabs Under the British Mandate*. New York: Henry Holt and Company, 2000.
- *The Times* (Londyn). „The Hanging of the Sergeants.” 31 lipca 1947.
- *The Manchester Guardian*. „Political Terror and the British Response.” 1 sierpnia 1947.
- Zgromadzenie Ogólne ONZ. *Rezolucja 181 (II): Przyszły rząd Palestyny*. 29 listopada 1947.
- BBC News. „British Jews Targeted in 1947 Riots after Palestine Killings.” 31 lipca 2017.
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych Izraela. *The Story of the Jewish Undergrounds*.
- Gilbert, Martin. *Israel: A History*. New York: Harper Perennial, 2008.